

Mojca Trobec

Evalvacija v izobraževanju

Opis projektov “OECD Indicators of Education Systems” in “World Education Indicators”

Vir: Zbornik Evalvacija (ur. Darko Štrajn), Pedagoški inštitut, 2000

1. Uvod

Po vsem svetu se vlade trudijo oblikovati učinkovito politiko, ki bi njihovim državam omogočila uspešno reševanje socialnih in ekonomskih izzivov, s katerimi se srečujejo. V procesu globalizacije ekonomskega sodelovanja je kvalitetno in učinkovito izobraževanje prav gotovo ključnega pomena. Ob tem je raziskovanje obstoječih in razvijanje novih pristopov k organizaciji izobraževanja potrebno za razširjanje in izboljšanje skozi izobraževanje že pridobljenega znanja. Ob spreminjanju ekonomskih situacij v državah je potrebno razvijati tudi dodatne možnosti izobraževanja in s tem zagotoviti učinkovitejše prilagajanje države novim nastalim pogojem.

2. Projekt INES

Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development), je bila ustanovljena z namenom tesnejšega sodelovanja držav članic pri njihovih naporih oblikovati ustrezno ekonomsko in socialno politiko. V procesu pridobivanja informacij, na podlagi katerih bi temeljile strategije razvoja in sprememb v njihovih izobraževalnih sistemih, so države članice organizacije OECD začele sodelovati v projektu The OECD Education Indicators Programme (INES, Indicators of Education Systems).

Osnovni namen projekta INES je zbirati kvantitativne podatke o izobraževalnih sistemih OECD držav in na osnovi teh podatkov razvijati indikatorje, ki merijo trenutno stanje sistema. Sprotno poročanje rezultatov je zato za vlade OECD držav izjemnega pomena pri sledenju današnjim hitrim ekonomskim in strukturnim spremembam v svetu. Skozi projekt INES je OECD v zadnjih desetih letih razvil in objavil širok spekter indikatorjev. Posebej zanimivi so na primer indikatorji o finančnih sredstvih, ki jih države vlagajo v razvoj izobraževanja, v povezavi z indikatorji o rezultatih teh investicij, kot so na primer udeležba in uspešnost zaključevanja posameznih stopenj izobraževanja. Kvantitativen opis delovanja izobraževalnega sistema državam omogoča, da se vidijo v luči delovanja sistemov drugih držav in njihovih dosežkov. Članicam OECD sodelovanje v projektu INES pomeni pomembno priložnost naučiti se več o njih samih, spoznati šibke točke svojih izobraževalnih sistemov in prav tako dobre plati, saj so le-te v domačih razpravah pogosto spregledane. OECD indikatorji dajejo oblikovalcem strategij razvoja izobraževanja tudi priložnost, da vidijo, ali so razlike znotraj njihovih držav lastne samo njihovi državi ali te razlike pravzaprav odsevajo sliko, ki je podobna tudi v drugih državah.

OECD indikatorji so produkt dolgoletnega procesa konceptualnega razvoja in zbiranja podatkov, katerega namen je povezati širok spekter potreb po takšnih informacijah z najboljšimi podatki, ki so na voljo v mednarodnem prostoru. Indikatorji, razviti na osnovi teh podatkov, omogočajo evalvacijo kvalitete pridobivanja znanja, vloge šol in drugih izobraževalnih institucij pri tem, spremljanje delovanja izobraževalnega sistema in upravljanje z viri sredstev in ostalimi servisi za izobraževanje. Indikatorji so usmerjeni predvsem v učence, učitelje in drugo osebje na šolah, organizacijo pouka ter finančna sredstva, ki jih vlade in druge organizacije vlagajo v izobraževanje.

Indikatorji INES projekta so predstavljeni v skoraj vsakoletni publikaciji *Education at a Glance*, ki ima velik uspeh širom po svetu. Ob *Education at a Glance* sodelavci INES projekta objavijo tudi publikacijo z naslovom *Policy Analysis*, ki na kratko povzame in interpretira rezultate razvitih indikatorjev.

Kot publikacija, ki spremlja premike in spremembe v izobraževalnih sistemih OECD držav, vsebuje *Education at a Glance* indikatorje, ki so skupni skoraj vsem do sedaj objavljenim publikacijam. Vendar spremembe v izobraževalnih sistemih držav zahtevajo tudi spreminjanje glavnih področij obravnave in zato vsakoletni konceptualni razvoj indikatorjev. Velikim premikom v ekonomskih in socialnih strukturah v OECD državah naravno sledijo zahteve po reformah izobraževalnih sistemov, posebej po oblikovanju strategij za prilagajanje sistemov novim nastalim pogojem in potrebam. Razvoj različnih strategij za spremembe mora biti podprt z razumevanjem, kako so se izobraževalni sistemi posameznih držav razvijali. Zato so v najnovejšo publikacijo *Education at a Glance* 1998 vključeni tudi indikatorji trendov. Podatki o trendih v izobraževalnih sistemih OECD držav omogočajo vpogled v gibanja razvoja izobraževalnih sistemov, potreb po finančnih sredstvih in izvorih the sredstev, in podobno. Za obogatitev vseskozi trajajočih razprav o plačah učiteljev in njihovem profesionalnem statusu v primerjavi z drugimi poklici lahko najdemo informacije v indikatorjih o plačah učiteljev, količini časa, porabljenega na delovnem mestu, številu učnih ur na dan, in povprečnem številu učencev na enega učitelja v posamičnih OECD državah.

Posebne pomena so indikatorji o porabi finančnih sredstev, ki jih vlade in druge organizacije namenijo za različna področja v izobraževanju. Ti indikatorji imajo že od vsega začetka velik vpliv na odločitve držav o tem, kakšne smernice bodo ubrale v nadaljnjem razvoju izobraževanja, na katerih področjih je potrebno in možno stvari izboljšati in kako sredstva razporejajo v drugih državah. Več o samih indikatorjih in njihovih medsebojnih povezavah je moč najti v samih publikacijah *Education at a Glance* in *Policy Analysis*.

Države v razvoj novih indikatorjev, ki bi jasneje odražali sliko trenutnega stanja in možnih izboljšav, vlagajo veliko truda. V programu INES so se oblikovale tri, posebej področju razvoja novih indikatorjev namenjene skupine strokovnjakov iz sodelujočih držav. Prva skupina z imenom *Network A* posveča pozornost indikatorjem dosežkov na osnovi pridobljenega znanja, in v okviru te skupine deluje projekt cikličnega spremljanja dosežkov učencev v matematiki, naravoslovju in maternem jeziku (*Programme for Indicators on Student Achievement, PISA*). Druga skupina, *Network B*, posveča pozornost indikatorjem, ki odražajo vpliv višje izobrazbe na plačo in druge ugodnosti zaposlenih v ekonomskem sistemu države, in tretja skupina, *Network C*, razvija indikatorje o učiteljskem kadru.

3. Elektronski vprašalnik

V letu 1995 so UNESCO, OECD in EUROSTAT razvili vprašalnik v elektronski obliki (z imenom UOE vprašalnik), s katerim vse tri organizacije zbirajo podatke o različnih vidikih izobraževanja. Rezultat tega sodelovanja, ki ga je vodila organizacija OECD v tesnem sodelovanju in po posvetih s posebno OECD/INES skupino strokovnjakov, je občutno izboljšanje postopkov v zbiranju podatkov, organizaciji in kvaliteti mednarodnih statistik izobraževanja, hkrati pa tudi zmanjšana poraba časa, potrebnega za objavo teh indikatorjev. Vprašalnik v elektronski obliki naravno omogoča uporabo enakih definicij, enakih kriterijev in vnaprej pripravljenih postopkov za kontrolo kvalitete podatkov in izboljšano dokumentiranje podatkov, kar vodi do izboljšane mednarodne primerljivosti indikatorjev in razširitve vedenja o tem, kako izobraževalni sistemi OECD držav delujejo.

UOE vprašalnik je sestavljen iz več delov, od katerih je vsak namenjen zbiranju podatkov s posebnega področja. Prvi del vprašalnika predstavlja elektronske tabele za zbiranje demografskih, ekonomskih in strukturnih podatkov v sami državi. Ti podatki so pomembni za uravnoteženo primerjavo ostalih podatkov, kot na primer podatkov o udeležbi posameznih starostnih skupin prebivalstva v različnih stopnjah izobraževanja ali podatkov o porabi finančnih sredstev iz različnih virov na posameznega učenca.

Glavni del UOE vprašalnika predstavljajo tabele za zbiranje podatkov o samih učencih, vključenih v izobraževalni sistem, učiteljih in njihovih karakteristikah ter količini in razporejanju finančnih sredstev, porabljenih iz različnih virov in za različne potrebe izobraževalnega sistema. Poseben vprašalnik se

nanaša na organizacijo učnega načrta in na z zakoni določene mere za plače učiteljev in ostale kriterije za njihovo napredovanje.

Vsem vprašalnikom so dodani posebni priročniki z mednarodno usklajenimi definicijami pojmov in tehničnimi navodili za izpolnjevanje tabel. Pri tem je izrednega pomena priročnik z navodili za klasifikacijo stopenj in programov izobraževalnega sistema po mednarodno razvitem sistemu ISCED (*International System for Classification of Education*). Brez ustreznih klasifikacij stopenj izobraževanja si razumljivo ni moč predstavljati indikatorjev, ki bi bili primerljivi v prostoru tako različno zastavljenih izobraževalnih sistemov.

Sodelovanje v INES projektu od držav zahteva, da vložijo precejšnje napore v združitev širokega spektra virov podatkov o populaciji, številu učencev in učiteljev, finančnih sredstvih in virih zanje in zakonsko opredeljenih postavkah o učnem načrtu in napredovanju učiteljev. Države morajo združiti podatke z različnih ministrstev, statističnih uradov in drugih agencij v državi, kar pogosto zahteva nekajmesečno delo. Rezultat tega dela je visoka kvaliteta indikatorjev, predstavljenih v publikaciji *Education at a Glance*, ki jih vlade držav članic organizacije OECD jemljejo kot temelj za oblikovanje svoje nadaljnje politike razvoja države in izobraževalnega sistema.

Tudi UOE vprašalnik ni vsako leto enak in ga sodelujoči iz držav in OECD sekretariata razvijajo v skladu z nastajajočimi potrebami po novih informacijah o tem, kako izobraževalni sistemi delujejo.

4. Projekt WEI

V zadnjih letih je vedno večje število držav, ki niso članice organizacije OECD, pokazalo zanimanje za delo na projektu INES in nekatere od teh držav so začele sodelovati v posameznih aktivnostih OECD INES programa. Da pa bi primerno odgovorili nastalemu zanimanju, sta se organizaciji UNESCO in OECD združili pri oblikovanju vprašalnikov iz INES programa v instrument, ki bi zagotavljal razvoj indikatorjev izobraževalnega sistema tudi za druge države po svetu in ne samo za države organizacije OECD.

Kot prvi korak k temu sta UNESCO in OECD povabila manjšo skupino držav k sodelovanju v pilotnem projektu razvoja teh indikatorjev z namenom raziskati možnosti uporabe OECD metodologije v širšem svetovnem merilu. Države, ki so pristopile k sodelovanju, so bile Argentina, Brazilija, Čile, Kitajska, Indija, Indonezija, Jordan, Malezija, Paragvaj, Rusija, Tajsko in Urugvaj. V projektu so bile tako predstavljene skoraj vse celine sveta in zato so ga poimenovali Svetovni indikatorji izobraževanja (World Education Indicators, WEI). Projekt je stekel v septembru leta 1997 s prvim srečanjem nacionalnih koordinatorjev in sodelujočih mednarodnih organizacij.

Primarni cilj pilotnega projekta WEI je razviti manjšo, vendar kritično maso politično orientiranih indikatorjev izobraževalnega sistema, ki merijo trenutno stanje sistema na mednarodno veljaven, učinkovit in hiter način. Sestavni del projekta pa je bila tudi graditev nacionalnih kapacitet za nadaljnje spremljanje razvoja in sprememb v izobraževanju. Za omenjene države je bilo aktivno sodelovanje pri projektu visoke mednarodne strokovne ravni tudi zato nacionalnega pomena.

Kot INES tudi projekt WEI predstavlja velik izziv za vse sodelujoče institucije, od mednarodnih organizacij do posameznih sodelujočih držav. Sodelujoče države morajo vložiti precej truda v usklajevanje svojih nacionalnih interesov in potreb po informacijah o tem, kako deluje njihov izobraževalni sistem v primerjavi s sistemi drugih držav, z mednarodno primerljivimi podatki. Podobno kot v projektu INES so morale države med seboj uskladiti, katera vprašanja so v danem trenutku dovolj relevantna za celotno skupino sodelujočih držav in kakšna metodologija je za pridobitev podatkov in indikatorjev najprimernejša v luči možnosti izvedbe v posameznih državah. Zbiranje podatkov z mednarodno določenimi instrumenti in metodologijo mora biti izvedeno na visoki ravni kvalitete, da zagotavlja indikatorje, ki zadostijo mednarodnim standardom primerljivosti med tako različnimi izobraževalnimi sistemi, kot so v WEI državah. Hkrati je bilo za uspeh projekta zelo pomembno, da so bili pridobljeni rezultati objavljeni v najkrajšem možnem času. Ti pogoji so od držav zahtevali tesno medsebojno sodelovanje in pogosto tudi odstopanje od ustaljenih načinov nacionalnega poročanja takih podatkov.

Razvoj elektronskega vprašalnika projekta WEI je temeljil na UOE vprašalnikih, vendar so bili ti vprašalniki prilagojeni potrebam WEI držav. Medtem ko so UOE vprašalniki usmerjeni predvsem v terciarno stopnjo izobraževanja, saj se na tej stopnji v OECD državah v današnjem času odvija največ sprememb, so WEI vprašalniki v večji meri posvečeni nižjim stopnjam izobraževanja.

Pri izvedbi takega mednarodnega projekta je še posebej pomembno, da so zbrani podatki ustrezno dokumentirani in da države natančno navedejo vire in opišejo postopke zbiranja podatkov. Sodelujoče države zato vlagajo vse potrebne napore v upoštevanje mednarodno sestavljenih definicij in klasifikacij, ki so navedene v priročnikih za projekt. Razumljivo so v določenih primerih potrebna odstopanja od mednarodnih standardov, kot na primer, da je zahtevane podatke včasih moč le oceniti, ker niso na voljo v natančnih količinah, ali je potrebno podatke združevati. V vseh primerih je izjemnega pomena, da so takšna odstopanja ustrezno dokumentirana. Dokumentacija o podatkih je tako pomemben sestavni del projekta in je kritičnega pomena za kredibilnost rezultatov v prihodnosti.

V septembru 1998 se je z drugim srečanjem nacionalnih koordinatorjev zaključila prva faza projekta. Hkrati se je začela odvijati druga faza, v katero so povabili še tri nove države, Šri Lanko, Zimbabve in Egipt. Na srečanju so države izrazile vso podporo nadaljevanju tega projekta, v katerem želijo še izboljšati kvaliteto zbranih podatkov in razvitih indikatorjev.